

**FERIȚI-VĂ SĂ AVEȚI DREPTATE PEA REPEDE,
PREA DEVERME - CA SĂ AVEȚI LA CE VISA.
NICHITA STĂNESCU**

PUBLICAȚIE LUNARĂ DE CULTURĂ,
APARE LA TÂRGU-MUREȘ, SUB EGIDA ONORIFICĂ
A FILIALEI LOCALE
A UNIUNII SCRITORILOR DIN ROMÂNIA
EDITOR: PPA GIURGEA-ADRIAN-ARMAND - EDITURA LITART

ISSN: 2067 - 5240
SE DISTRIBUIE GRATUIT
APRILIE 2015 | ANUL VI | NR. 4 (61)

MAGIA CULORII

După cum chiar el recunoaște, Victor "Pedro" Grama este un pictor care face lucrări figurative. Adică... lucrează cu persoane. Spune că uneori pictează însă zile în șir doar cai. Pictează însă și femei, nuduri, și orice vede prin lumea largă. "Cred că lucrările povestesc mai mult decât aş putea eu să spun și ce spun eu, e o singură poveste, dar o lucrare poate spune atâtea povești câți privitori sunt", spune autorul picturilor expuse în aprilie la Galerile UAP din Târgu-Mureș și din care vă aducem și noi în acest număr câteva mostre. Poate vă inspiră sau, poate, de ce nu, vă incită, așadar vă invităm să priviți și să lecturați o cronică explicativă semnată de Soos Zoltan.

PAG.11

O generație interbelică și extremele ei

Iulian BOLDEA

GENERAȚIA '27, CUM A FOST DENUMITĂ DE DAN C. MIHĂILESCU, A REPREZENTAT UN FENOMEN INTELECTUAL DE ANVERGURĂ, CU UN PROIECT CULTURAL COERENT ȘI CU MANIFESTĂRI PUBLICE BINE COAGULATE.

PAG. 3

O teorie originală asupra culturii în viziunea lui Lucian Blaga

Eugeniu NISTOR

ARĂTÂND CĂ MORFOLOGIA CULTURII NU MAI ÎNȚELEGE SPAȚIUL ÎN SPIRITUL RAȚIUNII KANTIENE, DEȘI ÎL SITUEAZĂ TOT ÎN CONȘTIINȚĂ, BLAGA ATRAGE ATENȚIA ASUPRA ROLULUI SPAȚIULUI CA POTENȚATOR VARIABIL DE SENSIBILITĂȚI ÎN CADRUL DIVERSELOR CULTURI.

PAG. 4-5

Alina Herescu: "Avem nevoie de public..."

POATE CĂ LA UN MOMENT DAT AR TREBUI SĂ MĂ MUT DE TOT ÎN TÂRGU-MUREȘ.

PAG. 2

Interviurile LitArt: Scriitorul Mihai Prepețită în dialog cu Mihai Suciu

„MĂICUȚĂ DRAGĂ, CAROLINA./ TU M-AI NĂSCUT ÎN BUCOVINA./ PEDEAPSA E MAI GREA CA VINA / DE EȘTI NĂSCUT ÎN BUCOVINA..."

PAG. 6-7-8

ALINA HERESCU:

„AVEM NEVOIE DE PUBLIC CA SĂ ÎL PUTEM BUCURA.”

Alina Herescu – una dintre cele mai cunoscute și apreciate scenografe ale teatrului românesc, revine la Târgu-Mureș pentru spectacolul **STEAUA FĂRĂ NUME** de Mihail Sebastian, în regia lui Erwin Șimșensohn.

Este cunoscută publicului târgumureșean pentru scenografia și/sau costumele din *Monoloagele vaginului de Eve Ansler* (2002), *Gargantua după Rablais* (2003), *Taxi Vinil de Alina Nelega* (2008), *Carmina Burana după Carl Orff* (2013) și *Nathan înțeleptul de Gotthold Ephraim Lessing* (2012).

În cele ce urmează ne vorbește despre relația sa specială cu teatrul din Târgu-Mureș și despre bucuria și provocarea pe care a avut-o atunci când Erwin Șimșensohn a invitat-o să semneze scenografia și costumele spectacolului **STEAUA FĂRĂ NUME** de Mihail Sebastian, care a avut premiera vineri, 27 martie 2015, la Sala Mare a Teatrului Național.

Cum te simți la Târgu-Mureș?

Alina Herescu: Acasă. De asta revin tot timpul. Aș zice că mă atrage o forță supranaturală. Am o conexiune foarte specială și cu locul, și cu oamenii de aici. Cei mai buni prieteni ai mei sunt aici și orice aș face, întodeauna ajung într-un fel sau altul la Târgu-Mureș. Și tot de aici mi se generează alte proiecte, conexiuni, povești. E ceva magic, un cerc de energie sau nu știu cum să numesc acest fenomen. Poate că la un moment dat ar trebui să mă mut de tot în Târgu-Mureș.

E diferit aici față de alte teatre?

A.H.: Bineînțeles, totul e diferit. Chiar și de alte proiecte pe care le-

am mai avut tot în Târgu-Mureș. Întodeauna e altfel. De fiecare dată o iau de la început – cu alți oameni, cu altă poveste, cu altă inspirație, cu altă energie. Chiar dacă tot timpul simt că mă așez, de fapt, o iau de la capăt de fiecare dată și de fiecare dată e altfel. Până la urmă asta e viața mea. Fiecare spectacol e o nouă viață pe care o trăiesc. Și printre aceste multe vieți, mai încerc să am și o viață personală, dar cum ziceam, chiar și viața mea personală se leagă în multe feluri de oamenii dragi din Târgu-Mureș.

Cum ai ajuns să lucrezi cu Erwin Șimșensohn?

A.H.: Am fost colegi în facultate și încă de pe atunci Erwin mă tot amenința că vom lucra împreună. Chiar și atunci când Erwin nu mai lucra în teatru și ne întâlneam întâmplător pe stradă, el mă amenința cu ziua în care vom ajunge să lucrăm împreună. Eu o luam tot timpul ca pe o glumă, dar uite că n-a fost așa. Am lucrat mai întâi la Teatrul Evreiesc de Stat, pentru *Yentl* și acum la Târgu-Mureș. Nici n-a apucat să îmi spună prea bine despre ce este vorba – a zis doar Târgu-Mureș și eu am acceptat.

Dar dincolo de glumă – îmi place mult Mihail Sebastian și cred că *Steaua fără nume* este o poveste foarte frumoasă, o poveste sensibilă, trăită, adevărată – iată că și de data asta m-am implicat personal, ca o trăieristă ce mă aflu. Cred că nu știu să fac altfel, tot timpul intru în poveștile pentru care lucrez, cu toți rărunchii, ca să zic așa.

De la ce pornești când începi lucrul pentru un nou spectacol? De la text? Regizor? Actori?

A.H.: Nu fac nimic până nu citesc textul. Refuz să-mi imaginez ceva, până nu cunosc foarte bine povestea, ca să pot pleca din miezul ei. Iar din momentul acela – încep să am tot felul de imagini, gândesc totul vizual. Și costumele – la fel, nu mă apuc de ele până nu văd actorii, până nu-i simt, până nu îi cunosc. Pe urmă toate încep să se lege între ele. Este inevitabil, ca să zic așa.

Ce posibilități îți oferă *Steaua fără nume*, din punct de vedere scenografic?

A.H.: Fiind un text clasic, cuminte – la prima vedere mă blochează un pic. Este construit filmic, conține foarte multe informații. Pentru mine a fost important să găsesc un echilibru, ca să pot spune toată povestea, fără a pierde nimic din

esența ei, dar în același timp lucrurile să rămână simple, clare, să nu fie înghesuite pe scenă.

De asemenea, foarte important este lucrul cu actorii, spațiile create personajelor. Și acestea trebuie să fie în echilibru – să se completeze unele pe altele și să funcționeze împreună, să nu fie o demonstrație independentă, ca o piesă de muzeu. Nu mă interesează demonstrațiile scenografice, totul trebuie să rămână acolo, să funcționeze organic.

A fost ceva în text care te-a atras în mod special, de la care au pornit toate? O replică, o imagine, o indicație? Apropo, ții cont de didascalii?

A.H.: Cum ziceam și mai devreme, eu intru foarte mult în text, acesta fiind important pentru mine ca ansamblu, dar sunt foarte atentă și la detalii. Încerc să le combin pe toate astfel încât să nu se piardă nimic din atmosfera textului.

Dacă ții cont de didascalii? Mai mult sau mai puțin. Atât cât să

doar de revoluții.

Avem nevoie să evadăm...

A.H.: Exact. Cred că avem foarte mare nevoie de asta. Și nu cred că în 2015 funcționează doar teatrul documentar, social sau politic. Mi-ar plăcea să existe o diversitate cât mai mare de genuri, de teme abordate, de provocări, de feluri de a te apropia de public. Viața teatrală din România trăiește în valuri – parcă toate spectacolele merg în aceeași direcție, toate spun același lucru, eu nu cred că e OK. Cred că suntem cu toții diferiți, trăim diferit și ne exprimăm în foarte multe moduri și atunci de ce să existe doar un singur fel de teatru?!

Și mai există și alt fel de valuri – atunci când în același an se montează, de exemplu, de cincisprezece ori *Steaua fără nume*. Chiar nu înțeleg de ce funcționează lucrurile așa...

Cu ce va fi diferit acest spectacol *Steaua fără nume* de altele?

A.H.: Prin noi, prin felul nostru de a ne spune povestea.

mă ajute, pentru că n-aș vrea să mă blocheze. Și doar nu facem un text, ci un spectacol. În plus, e un text care trebuie să trăiască, să prindă viață în 2015. Ca să reușești să prinzi publicul, să-l duci cu tine – trebuie să vorbești pe limba lui. Este foarte important ca *Steaua fără nume* să devină o poveste a anului 2015. Bineînțeles că munca cea grea cade pe umerii actorilor, dar noi suntem o echipă și lucrăm împreună, trebuie să funcționăm împreună, cred că asta este cel mai important într-un spectacol – fiecare să vină cu partea lui, astfel încât povestea să prindă viață, ca un întreg.

Pariul e cu atât mai mare cu cât în 2015 oamenii au mai puțină răbdare să asculte, să fie prezenți, să vadă, să se oprească. Chiar și așa, cred că avem la fel de mare nevoie de povești frumoase și nu

Ai un mesaj pentru publicul din Târgu-Mureș?

A.H.: Da. Mi-ar plăcea ca publicul din Târgu-Mureș să vină la teatru cu mai mare deschidere, cu plăcere, cu poftă chiar. Să uite de toate grijile pe care le are acasă și să vină să se simtă bine, să se bucure pur și simplu. Și în al doilea rând mi-aș dori să fie mai receptiv. Noi fără public nu putem exista, avem nevoie de public ca să ne putem spune poveștile, avem nevoie de public ca să-l putem bucura.

Îți mulțumesc și baftă la premieră!

A.H.: Doamne-ajută! Îți mulțumesc și eu!

Interviu realizat de
Olga Macrinici

O generație interbelică și extremele ei

Iulian Boldea

Cele două manifeste (*Itinerar spiritual*, al lui Mircea Eliade și *Manifestul Crinului Alb*, redactat de Sorin Pavel, Ion Nestor și Petre Marcu-Bals/Pandrea) propun două posibile traiectorii ideatice ale grupării. Caracteristicile generației, asumate, în linii generale de toți membrii săi, sunt legate de o tendință antijunimistă, apolitică și, mai ales, de opoziție față de tradiție, față de generațiile precedente, atitudine ce derivă din imperativul scoaterii culturii românești din provincialism și sincronizarea ei cu valorile europene. Deloc întâmplător, Eugen Ionescu a considerat această generație ca fiind una „paricidă”, o generație ce avea ambiția de a-și devora ascendenții. Proiectul generației e definit, între alții, într-un spirit și un ton insurgent, de liderul ei, Mircea Eliade, care, de pildă, în articolul *Cum încep revoluțiile*, scria: „Cred că una dintre dramele ursite intelectualului român este să asiste la popularizarea ideilor și idealurilor în care a crezut, pe care le-a experimentat și le-a înșușit cu trudă. S-a vorbit de zece ani încoace de naționalism, de etnicitate și creație autentic românească, de Stat țărănesc, de Stat organic, de mistică de mit popular, de rasă, de ortodoxie, de eroism ca sens al existenței – și toate, dar absolut toate aceste formule, care reprezentau un anumit efort spiritual, anumite experiențe sufletești, au ajuns pe piața politică”.

Opoziția dintre cultură și politică, pe care o asumă și o practică, cel puțin la început, membrii Generației '27 și, mai ales, Eliade (prin proclamarea apolitismului ca argument ideologic ferm), pare să se estompeze mai târziu, când proiectul cultural criterionist intră, după anul 1932, într-o altă zodie, în care interferențele cu sfera politicii sunt din ce în ce mai accentuate. Ilustrativ e faptul că, în toamna anului 1932, asociația Criterion organizează o serie de conferințe având ca teme privilegiate de dezbatere profilurile unor personalități ale epocii, între care se înscriu și oameni politici proeminenți ca Lenin, Mussolini, sau Gandhi. Ideea modernizării prin cultură, prin promovarea adecvată și consecventă a valorilor spirituale capătă, din ce în ce mai mult, o amprență ideologică sau chiar politică. Generația '27 conține, în structura sa destul de eterogenă, intelectualii de marcă precum Mircea Eliade, liderul grupării, Emil Cioran, Mihail

Sebastian, Constantin Noica, Mircea Vulcănescu, Petre Țuțea, dar și alte figuri, de plan secund (Traian Herseni, Anton Golopenția sau Ernest Bernea, Petru Comarnescu, Ionel Jianu, Alexandru Elian, Dan Botta, I. Biberi, Petru Manoliu, Dan Petrușincu, George Matei Cantacuzino, Alexandru Cristian Tell, Mihail Polihroniade, Arșavir Aterian ș.a.).

Apropiati de spiritualitate, de esența sufletului românesc, de valorile tradițiilor organice de sursă ortodoxistă, exponenții tradiționalismului, între care trebuie amintiți Nae Ionescu și discipolii săi din cercul *Criterion*-ului au subliniat incompatibilitatea de esență dintre România și Europa Occidentală. Ei considerau că dezvoltarea României trebuie să fie fundamentată pe „realitățile organice” și nu pe asimilarea unor modele ori resurse sociale sau economice din exterior. O a treia cale de rezolvare a acestei ecuații era reprezentată de țărăniști și mai ales de Virgil Madgearu, prin care se căuta o soluție de conciliere a democrației și a tehnicii occidentale cu „structurile agrariene indigene unice”.

Climatul cultural de la *Criterion* este, așadar, punctul de convergență al unor concepte, idei, viziuni și atitudini diverse, eterogene. Petre Comarnescu îl rezuma astfel: „*Criterion* a început să însemne nu atât prin valoarea personală a membrilor ei, prin individualități, cât mai ales prin metoda nouă de lucru pe care a instaurat-o: colaborarea, cooperarea, discutarea problemelor împreună, armonia între diferitele profesii intelectuale”. Abandonarea principiilor apolitismului și integrarea unor membri ai grupării în diferite orientări politice este observată, recunoscută, incriminată chiar de către unii dintre reprezentanții acesteia. Petru Comarnescu, de exemplu, constată că „unii dintre membrii trec de partea mișcărilor de dreapta ca Mișu Polihroniade, care a încercat mai întâi să câștige simpatia lui Argetoianu și a altor politicieni. Vom avea surprize multe, căci acum încep să se stabilească mai clar pozițiile – pentru cei care înțeleg să facă politică activă, de stânga ori de dreapta. Generația noastră se împarte în două tabere net opuse și în crâncenă luptă”. Poziția lui Mihail Sebastian referitoare la implicarea /neimplicarea generației '27 în politică e și mai tranșantă. Sebastian consideră că, în ciuda tuturor declarațiilor inițiale de

neimplicare, această generație a avut, de la bun început, o atitudine politică, în măsura în care a adoptat o poziție fermă cu privire la conceptul de „specific național”: „Era în 1927 când au debutat toți camarazii mei de generație. Ei bine, grupările s-au identificat repede și nu fac abuz când spun că criteriul împărțirii n-a fost altul decât atitudinea față de ideea specificului național. Ca să marcheze și mai bine poziția lor, noii recruți intelectuali s-au grupat în jurul a două reviste adversare: *Duh și slovă* și *Kalende*”. S-a ajuns astfel ca o parte a *Criterion*-ului să se orienteze către ideologia legionară (Mihail Polihroniade, Haig Aterian, Marietta Sadova, Alexandru Christian Tell), o altă parte (Eliade, Noica, Mircea Vulcănescu, Cioran) s-a raliat ideologiei și filosofiei lui Nae Ionescu, de extremă dreapta, în timp ce o ultimă facțiune a îmbrățișat ideologia comunistă (Al. Sahia, Bellu Zilber etc.). În fapt, se poate observa că, de prin anii 1932-1933, Generația '27 s-a scindat între extrema dreaptă și extrema stângă, fapt observat de Emil Cioran, între alții, tânăr gânditor ce se apropie foarte mult, la un moment dat, de ideile naziste: „Dreapta și stânga construiesc pe ruinele libertății”. De fapt, Cioran observă că opțiunea pentru cele două doctrine extremiste presupune nu doar renunțarea la articulațiile ideii de libertate, ci și abolirea deschiderilor ideatice și a dialogului, premise tipice unui sistem democratic. Desigur, similitudinile dintre cele două orientări majore nu se opresc aici; ele caută să își asume, de pildă, un sens mesianic, relevabil prin lupta pentru abolirea democrației și instaurarea unei societăți purificate de orice element străin. Legionarii, prin Corneliu Zelea Codreanu, și ceilalți exponenți ai ideologiei extremiste, adoptă o strategie de purificare pe criterii rasiale, căreia îi cad victimă cu deosebire evreii, expunând, totodată, o ideologie tulbure, în care mistică, discriminarea, disprețul față de orice idee democratică sunt evidente. În fapt, așa cum s-a mai afirmat, Generația '27 a propus, prin inițiativele sale culturale și prin manifestările doctrinare, o ideologie alternativă la liberalism, în privința imperativului modernizării societății românești. Un concept-cheie, ce revine obsedant în publicistica reprezentanților acestei generații, este acela de „revoluție”, concept epurat de orice conotație politică, prin care se revelează necesitatea unui nou început, a opoziției ferme față de trecut și față de tradiție și a unei legitimări identitare ce are, într-un anumit sens, o ținută atemporală. Desigur, se poate spune că și Eliade, ca și ceilalți corifei ai generației, s-a confruntat cu o problemă/ aporie identitară. Evoluția ideologică a celor trei intelectuali

de care ne ocupăm în acest studiu (Eliade, Cioran, Ionescu) a fost, în linii mari, similară, ei având, cum observă Marta Petreu, o traiectorie identitară „stereotipă sau monotipică”. Problematică a fost, pentru cei trei, apartenența la identitatea etnică - românească, ca și identitatea politică, pentru că, după ce au străbătut o perioadă marcată de apolitism, au trecut la critica sistemului democratic, convertindu-se apoi (cu excepția lui Ionescu), la ideologia totalitarismului de dreapta. Marta Petreu constată, astfel, un scenariu analog, care a putut fi inventariat la acești intelectuali: „un moment spiritual apolitic, apoi o convertire politică și o pasiune ambivalentă pentru România, apoi o traumă cu dezamăgire, iar în final o apostazie a românității, cu o complementară adoptare și construire a unei identități fantasmatică”.

Fascinați, la un moment dat, de ideologia totalitară, Eliade, Cioran, sau Noica, pentru a aminti doar cazurile intelectualilor exemplari ai epocii, s-au dezis mai apoi de aceste „rătăcirii” ale tinereții. Fantomele trecutului nu au conținut, însă, să bântuie receptarea unor opere de remarcabilă ținută filosofică sau științifică. Cazul lui Eugen Ionescu este acela al unui intelectual atras de valorile democrației, dar și de valorile liberalismului, de care nu s-a dezis niciodată. Desigur, se poate percepe, așa cum observa Marta Petreu, în urma analizei traiectoriei identitare a exponenților Generației '27, o similitudine de reacție, de atitudine și de viziune, de la fervoarea asumării unei atașări pasionale față de identitatea românească, la negarea vehementă a acesteia. Între atașamentul față de românități și ruptura clamată virulent se desenează, în fond, destulul multor intelectuali ai generației '27, o generație reprezentativă pentru geografia culturală românească a perioadei interbelice.

1. Mircea Eliade, *Cum încep revoluțiile...*, publicat în *Vremea*, nr. 380 din 17 martie 1935, p. 3; reproduș în vol. *Profetism românesc*, vol. II, *România în eternitate*, Editura Roza Vânturilor, București, 1990, p. 71

2. Petru Comarnescu, *S-a încheiat un ciclu*, în *Credința*, nr. 11, 14 decembrie 1933, apud Mircea Handoca, *Mircea Eliade, pagini regăsite*, Editura Lider, București, 2008.

3. Petru Comarnescu, *Pagini de jurnal*, vol. I, Ediție îngrijită de Traian Filip, Mircea Filip și Adrian Munțiu, Editura Noul Orfeu, București, 2003, p. 152

4. Mihail Sebastian, *Specificul național*, în *Apostrof*, mai 2001, p. 13

5. Emil Cioran, *Renunțarea la libertate*, 21 mart. 1937, în *Vremea*, anul X, nr. 480, 21 mart. 1937

6. Marta Petreu, *De la Junimea la Noica*, Editura Polirom, Iași, 2011, p. 444

7. Ibidem, p. 446

O teorie originală asupra culturii în viziunea lui Lucian Blaga

(Note pe marginea volumului *Orizont și stil*, ediție anastatică)

Eugeniu Nistor

Aflat în diplomatie, în funcția de consilier de presă¹ al Legației române din Viena², Lucian Blaga trimite la București, pe adresa Fundației Regale pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, manuscrisul volumului *Orizont și stil*. Acesta avea și o precuvântare (denumită de autor „În loc de prefață”, datată „31 iulie 1935”, în conținutul căreia filosoful face unele precizări legate de compoziția sistemului său de gândire, aflat atunci în plină desfășurare constructivă; astfel, el arată că acesta este „conceput ciclic, într-o serie de trilogii închinată diverselor domenii filosofice.”³ De asemenea, menționează că, până la acel moment, a desăvârșit doar *Trilogia cunoașterii*, cu următoarea structură: *Eonul dogmatic*, *Cunoașterea luciferică* și *Censura transcendentă*. Apoi gânditorul îi fixează lucrării poziția, ca „volum de deschidere”, în cadrul noii sale *Trilogii*, consacrată fenomenului cultural, arătând că ar urma să publice în curând *Spațiul mioritic*, care va cuprinde „fenomenul cultural românesc”, și o altă carte, cu titlul neprecizat, având însă tocmai rostul de a înlesni „integrarea acestei teorii într-o concepție metafizică.”⁴ Așa cum se știe acum, *Spațiul mioritic* a apărut în același an, iar cealaltă carte, aflată doar în stadiul de „proiect”, va fi tipărită în anul următor, cu titlul *Geneza metaforei și sensul culturii*. Cu toate acestea, *Trilogia culturii* va fi seria de scrieri cea mai bine fixată în structura sistemului blagian de gândire. Facem această constatare deoarece gânditorul, prin testamentul său editorial din 25 august 1959, a dispus o reorganizare a lucrărilor sale cuprinse în *Trilogii*, reorganizare în urma căreia *Trilogia cunoașterii* s-a îmbogățit cu o nouă lucrare – *Despre conștiința filosofică* –, ca volum de „deschidere”, alte „mișcări” suferind și celelalte două *Trilogii* (a valorilor și cosmologică – aceasta din urmă configurată chiar prin dispozițiile testamentare). Pe de altă parte, *Trilogia culturii* are o situație favorizantă și în „Schiza

unei autoprezentări filosofice”, întocmită de Lucian Blaga în anul 1938, unde, într-o singură frază, filosoful își dezvăluie sursele inspiratoare – cele care i-au fecundat și i-au catalizat ideile, până la configurarea unei teorii unitare asupra fenomenului cultural, în ciuda amplitudinii și complexității acestuia: „De la Nietzsche până la Schopenhauer, Frobenius și Spengler, și pe urmă pe o linie mai strânsă în legătură cu arta, de la Alois Riegl, până la Worringer, Wölfflin și alții s-a încercat o teoretizare explicativă a stilului...”⁵

Revenind la volumul *Orizont și stil*, vom constata cum intuițiile tânărului gânditor, formulate încă în etapa publicistică, capătă un contur tot mai clar, constituindu-se, treptat, într-o teorie culturală îngrijit elaborată: *matricea stilistică*, extrem de bine configurată în volumul pe care îl analizăm. *Matricea stilistică*, susține filosoful, este diferită atât de stilurile culturale cu atribute antinomice afirmate de Nietzsche (*apolinicul* și *dionisiacul*), cât și de alte manifestări ideatice ale spectacolului stilistic, cum ar fi cele specifice *fenomenologiei* (cu implicarea intenționalității conștiinței și a unui descriptivism searbăd) sau *morfologiei* (unde înregistrează însă și prezența unor factori inconștienți). El își declină, totuși, preferința pentru *metoda morfologică*, în vederea fundamentării în plan explicativ a unei noi discipline filosofice, extrasă din psihologia inconștientului: *noologia abisală!* În acest sens, gânditorul român recuză și teoria lui Freud, referitoare la inconștientul uman, căruia acesta îi rezervă doar rolul de maidan al conștiinței și de refulare a conținuturilor haotice printr-un așa-zis *proces de sublimare*. El consideră că cheștiunea inconștientului este una care amprentează profund conștiința umană, manifestarea acestuia fiind la fel de semnificativă ca și aceea a factorului energie din fenomenele fizice și că, prin urmare, elementele, vectorii și procesele psihice vor dobândi o importanță tot mai mare în cercetările moderne de psihologie, de psihanaliză și de parapsihologie. Originând preocuparea pentru inconștient în romantismul german și invocându-i pe Schelling

și Goethe, Blaga remarcă o anumită îmbogățire a imaginii despre inconștient la Jung, dar „arhetipurile” psihologului și psihanalistului elvețian nu îl conving, deoarece, chiar dacă acestea sunt prezente în inconștientul uman ca rămășițe primitive ancestrale, obârșia lor este *animalitatea*, în timp ce originea factorilor stilistici ai ființei umane este *istoricitatea*, iar, în această ipostază, aceștia intervin adesea și pot modifica structural, prin creațiile culturale, câmpul stilistic dat.

Situându-se pe poziții contrare față de teoriile lui Sigmund Freud (fondatorul psihanalizei), care asocia creația cu o stare aparte, decurgând dintr-o *libido* nesatisfăcută sau ca o consecință a unei deviații sexuale („complexul oedipian”), filosoful român îi atribuie inconștientului o particularitate proprie, pe care o numește *personanță*, ce înzestreaază continuu conștiința cu penumbra, neliniști și obscurități, având rolul semnificativ de transmitere a reflexelor din inconștient în conștiință, aceasta fiind, până la urmă, chiar denumirea filosofică a procesului de conștientizare. Expresia a făcut deja istorie în estetică și în critica literară.

Trecând la structurarea categoriilor matricii stilistice, Blaga îi dojenește pe unii reprezentanți ai morfologiei culturii – Riegl, Frobenius și Spengler –; îi dojenește și nu prea, deoarece de la istoricul de artă Riegl și de la etnologul Frobenius preia, interesat, modul cum aceștia argumentează diferențierile culturale, în cadrul complexului istorico-etnografic african, din perspectiva *sentimentului spațial*. Iar apoi urmărește cristalizarea ideii la Spengler, care se străduiește să deslușească felurile *simboluri spațiale* ale unor culturi; astfel, acesta pune în seama *culturii antice* – spațiul infinit, simbolistica corpului și atributul apolinicului, pentru *cea occidentală* – peste trăsătura nietzscheiană a dionisiacului este suprapusă cea a „fausticului”, specificitatea spațială fiind aceea a unui infinit tridimensional, alte culturi având și ele simboluri caracterizante (*cea arabă* – spațiul îngust al peșterii boltite, *cea egipteană* – drumul labirintic, *cea chineză* – drumul în natură, *cea*

rusească – planul nemărginit al stepelor ș.a. m.d.). Aceste culturi au un suflet al lor propriu și, conform teoriei spengleriene, se dezvoltă în etape „morfologice”, similare ființelor biologice.

Arătând că morfologia culturii nu mai înțelege spațiul în spiritul rațiunii kantiene, deși îl situează tot în conștiință, Blaga atrage atenția asupra rolului spațiului ca potențator variabil de sensibilități în cadrul diverselor culturi. Aici el vine cu o contribuție proprie, remarcând existența în *dublete categoriale* a unui orizont spațial al sensibilității conștiente și a unui orizont spațial al inconștientului, distincte unul de celălalt. Dar, susține el, dacă există un orizont spațial al inconștientului, atunci obligatoriu trebuie să fie și un orizont temporal al inconștientului. Într-o manieră proprie, metaforică, dimensiunilor timpului, ca manifestări ale inconștientului, Blaga le dă denumiri sugestive; astfel, prezentul este *timpul-fluviu*, trecutul – *timpul-cascadă*, iar viitorul – *timpul-havuz*, acestea regăsindu-se, în proporții mai mari sau mai mici, în chip nuanțat, având valori caracterizante pentru profilul cultural al fiecărei ins sau fiecărei colectivități umane. Însă – fapt foarte important – tocmai variabilitatea acestor dublete categoriale, ale sensibilității conștiente și ale inconștientului, constituie factorii determinativi ai diverselor culturi. Dar acești factori nu acționează însă singuri! Pasionat de construcții teoretice, Blaga nu poate ignora reacția spiritului uman, prin care spațiul și timpul sunt investite cu valori; el îi spune acestui proces *accent axiologic*, care poate fi *afirmativ* (de recunoaștere a valorilor) și *negativ* (de respingere a nonvalorilor). Tot aici, filosoful mai descrie o categorie plină de semnificații a inconștientului – *atitudinea față de destin* – prin care sufletul cultural optează pentru unul din cele trei sensuri / posibilități fundamentale: *anabasic* (de înaintare, de expansiune, specific europeanului), *catabasic* (de timorare și retragere în sine, specific indianului și egipteanului) și *neutru* (echivalent al stării pe loc, specific etiopianului). În sfârșit, ultima categorie de forță a matricii stilistice, legată nemijlocit de nevoia omului de a întruchipa

forme, este *năzuința formativă* sau tendința de structurare a imaginii lucrurilor într-o variație formală, în funcție de un orizont cultural sau altul, de o epocă sau alta, de o individualitate sau alta, și aici filosoful sesizează preferința pentru unele manifestări dihotomice care „lucrează” adânc în inconștient, și anume: *modul tipizat* (din cultura antichității grecești, filosofia lui Platon, arhitectura cu forme geometrice euclidiene etc.), *modul individualizant* (din mitologia popoarelor germanice, religia protestantă, metafizica monadologică a lui Leibniz etc.) și *modul stihial* (din arta egipteană, pictura și metafizica bizantină etc.). Toate aceste categorii, la care se adaugă și unii factori secundari, care însă exercită și ei unele influențe, deloc neglijabile, constituie laolaltă o matrice stilistică. Componenta acesteia este eterogenă iar elementele ei sunt relativ autonome, manifestându-se distinct și extrem de variabil în spațiu și timp.

Toate acestea au fost doar un fundament teoretic pentru aplicația consacrată definirii sufletului românesc. Așa se face că spațiul mioritic blagian ne uluiește, în primul rând, prin încercarea temerară a filosofului de a ne oferi, dintr-un unghi nu prea comod, o *viziune stilistică originală asupra culturii române*, dar și modalitatea ingenioasă

a lui Blaga de a-și pune în valoare conceptele operaționale ale matricii stilistice printr-o demonstrație „practică”. Deși este limpede, pentru oricine se încumetă să sondeze în profunzime, că epistemologia blagiană a matricii stilistice nu se suprapune cu prea mare fidelitate peste *categoriile mioritice*, fapt ce ne îndeamnă să ne întrebăm: *Sunt acestea chiar atât de atipice?!*

În finalul ediției princeps este publicat studiul, de mici dimensiuni, „Logosul larvar”, despre care filosoful precizează că are drept menire de a „integra această teorie (a matricii stilistice – n.m.) în sistemul metafizic, la care clădim după un anumit plan arhitectonic.”⁶ Studiul la care facem referire a fost exclus din toate edițiile ulterioare ale volumului *Orizont și stil*, inclusiv din cele publicate compact, în *Trilogia culturii* – și nu se știe din ce motiv! Mai departe, asocierea pe care o face Blaga, în acest microeseu filosofic, nu este doar interesantă, ci oarecum chiar șocantă: „inconștientul nu poate fi gândit cu totul în afară de categoriile cosmice”, el explicând aceasta prin faptul că „logosul posedă și un fel de forme preliminare sau larvare. Exemplul cel mai apropiat la care trimitem, ni se descoperă în fazele embrionare ale vieții. Aceste faze sunt forme pregătitoare, dar nu mai puțin forme, și momente într-o ordine cosmică. Vom

propune la fel și ipoteza unor forme preliminare sau larvare, pentru înjgheburile spirituale. Punând alături toate formele preliminare, pe care le bănuim în substraturile existenței în genere, s-ar putea vorbi despre un *Logos larvar*, ca despre un principiu, mitic ipostaziat, al împărățiilor clar-obscur, unde cresc – dăinuind o vreme – Larvele existenței. *Inconștientul* ar putea fi o asemenea împărăție a logosului larvar.”⁸ Explicațiile lui Blaga cuprind detalii extrem de plastice și de sugestive, mai ales sub aspectul substanței poetice: „Larvele sunt existențe semi-reale, semi-virtuale, cărora le priște noaptea și adăpostul: prundișul apelor, întunericul teluric, spațiul uterin și în cazul fenomenelor spirituale mediul neagitat de lumină al inconștientului. În raport cu formele realizate (...) larvele au aspecte redus-schematic și aspecte ostentativ indiscrete: părți aproape absente, părți hipertrofiate...”⁹ Dar, în ciuda regimului defavorizat al formelor lor, larvele au un „enorm dinamism interior”, reprezentând, în viziunea gânditorului român, chiar „dinamica plămuitoare a formei, pe cale de a-și asimila materia.”¹⁰ Încrederea în certitudinea adevărilor explicate și în precizia ideilor susținute îl încântă de-a binelea pe filosof: „Ar fi un gând reconfortant să știu că am isbutit, cel puțin în parte, să conducem cititorii până în fața puterilor modelatoare, și până la locul descendent al nopții, unde Logosul larvar pregătește germinațiile și formele spiritului.”¹¹

Ediția volumului *Orizont și stil*, reproducă prin fotocopiere, păstrează cu fidelitate structura și aspectul formal al cărții ieșite, în anul 1936, de sub teascurile Fundațiilor Regale pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, deci și limbajul arhaic, propriu limbii române literare din acea vreme, pe care cititorii îl vor descoperi frecvent, în expresii și formulări de felul acesta: *punctuațiune, iradiațiune, construcțiune* etc., sau: *comentar, rezervoriu, fantazie, etiop, faustesc* etc., ca și în invocarea numelor unor personalități din patrimoniul culturii universale, precum: *Plato, Lionardo, Praxitel* ș.a. Deși mai târziu filosoful a introdus termenul de *inconștient*, în locul celui de *subconștient*, și sintagma de *matrice stilistică*, în locul celei de *matcă stilistică* (operând apoi cu acestea în toate lucrările sistemului său de gândire), noi am păstrat, cum era și firesc, expresiile folosite în ediția princeps. Dar, la lecturarea cărții, cu un efort intelectual minim, oricine va ști despre ce este vorba!

Iar prin acest gest editorii au dorit nu doar să repună în

circuitul nostru cultural o carte de certă valoare filosofică, ci și să îi aducă un modest omagiu marelui nostru gânditor Lucian Blaga – cel care a văzut lumina zilei acum 120 de ani, la 9 mai 1895, prin geamul îngust al unei case de pământ din Lancrâmul Ardealului – și nu încetează nici azi să ne uimească cu lumina gândului său iscoditor, cu care a sondat, în încercarea dezvăluirii misterelor adânci ale existenței omenești, prin toate ungherele lumii!

NOTE ȘI BIBLIOGRAFIE

1. Vezi D. Vatamaniuc – *Lucian Blaga (1895-1961). Biobibliografie*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1977, unde se precizează că filosoful fusese „avansat începând cu data de 1 aprilie, prin Decretul nr. 19.846 / 1936, consilier de presă în Direcția Presei și Informațiilor”, p. XXXVIII.
2. Vezi și Ion Bălu – *Viața lui Lucian Blaga, vol. I*, Editura Libra, București, 1995, unde istoricul literar, referindu-se la perioada 1932 – 31 ianuarie 1937, apreciază că: „La Viena, Lucian Blaga a trăit patru ani din viața sa într-o siguranță materială desăvârșită și într-o liniște sufletească, o împăcare cu destinul cum nu mai cunoscuse din adolescență”, p. 413.
3. Lucian Blaga – *Orizont și stil*, Fundația Regală pentru Literatură și Artă „Regele Carol II”, colecția „Biblioteca de filosofie românească”, București, 1936, p. 5.
4. *Ibidem*
5. Alexandru Surdu – *Vocații filosofice românești*, Editura Ardealul, colecția „Biblioteca de filosofie”, Târgu-Mureș, 2003, p. 110.
6. Lucian Blaga – *Op. cit.*, pp. 184-185
7. *Ibidem*, p. 185
8. *Ibidem*, p. 186
9. *Ibidem*
10. *Ibidem*, pp. 186-187.
11. *Ibidem*, p. 187

Scriitorul MIHAI PREPELIȚĂ, reprezentant al românilor din Rusia

“PEDEAPSA NOASTRĂ”

- interviu realizat de Mihai SUCIU -

„Măicuță dragă, Carolina,/ Tu m-ai născut în Bucovina./ Pedeapsa e mai grea ca vina / De ești născut în Bucovina...”

Scriitorul Mihai Prepelită s-a născut în Bucovina destărată abuziv, la 19 octombrie 1947, în satul Băhrinești, rebotezat de cotropitori Bogrinovka, raion Adâncata (Hliboka), din fosta Românie, azi Ucraina. Din 1994, și-a redobândit cetățenia română. Descendent al unei „dinastii” de țărani, Mihai Prepelită s-a ridicat în zbor înalt deasupra cuibului de oameni ai pământului, potențându-le visele străbunilor. Face politică prin cultură, după cum mărturisește. Antecesorii săi nu au făcut politică, dar i-au căzut victimă, prinși în diferite cercuri ale suferinței. Bunelul Gabriel Pătraș - căsăpît în Kazahstan, mama „premiată” de ocupanți cu... un cincinal petrecut în Siberia. Mihai pledează pentru iertare, dar și neuitare, creștin fiind. Crede că trebuie luptat pentru ce-i al românului, dar nu prin lacrimă și suspine. A suferit pentru crezul său: arestat și închis în mai multe rânduri, inclusiv internat la „glumeți”, dar și la „furioși”, prin opsciile Măreței Uniunii a Sovietelor. Războiul rece s-a încheiat, dar umbrele trecutului nu se despart lesne de noi; chiar dacă acum lumina vine de la apus, limesul răsăritean al NATO taie în două pământul românesc. România nu mai este „dodoloață” ca în urmă cu un veac și nici speranța nu mai este „dodoloață”...

- Să începem cu începutul!

- Începutul e foarte greu pentru mine. Dar câteva date sunt necesare. Sunt născut în 19 octombrie 1947, chiar pe graniță, ultimul sat românesc la încrucișarea sau la „pedeapsa noastră” - acea sârmă ghimpată dintre român și român, oraș Siret, râul Siret și primul sat românesc tăiat în jumătate de creionul criminal al lui Molotov acolo, în nordul Bucovinei, satul Băhrinești.

Al doilea detaliu: m-am născut întâmplător acolo. Puteam să mă nasc în Siberia. Mama mea s-a întors clandestin, în 1946, din Siberia, unde a fost deportată la 12-13 iunie '41. Deci, șase ani de deportare. Deportarea satului meu și a satelor din împrejurimi, sate românești. A urmat imediat masacrul de la Fântâna Albă,

VARNIȚA, despre care noi, de câțiva ani, am vorbit și-am scris și vom continua mereu să vorbim și să scriem. Aici, fac o mică paranteză: ca scriitor, am constatat că este cel mai mare masacrul al românilor în timp de pace. Masacrul a avut loc la 1 aprilie 1941.

- Câteva mii de victime, de suflete răpuse...

- 3.000. Numărați la, deshu-mare, peste un an. Un sobor de preoți au făcut un parastas la 1 aprilie 1942, deci, în război, când teritoriile au fost ocupate și eliberate de români, după un an de asuprire. Și numai cei îngropați, unii de vii, în gropile comune din acel loc au fost 3.000. Restul au fost pe ascuns îngropați prin cimitirele românești.

- Foarte puțini supraviețuitori masacrului.

- Da. Al treilea moment: devenirea mea ca scriitor. Mi-am făcut studii trei ani la Cernăuți. Am avut noroc că exista o singură școală românească, dar cu litere rusești. Eu n-am recunoscut și nu voi recunoaște niciodată limba moldovenească. Ea nu există.

În '62, când nu împlinisem încă 15 ani, am înțeles că trebuie să urmez același destin ca și al părinților și al bunicilor. Primul arest - copil încă fiind - încercam să descopăr urmele lui Eminescu la Cernăuți și am fost pentru această crimă arestat, interogată. Salvat pentru că nu aveam încă un dosar.

Din '65, am plecat la Chișinău, prima dată. Am reușit să-mi fac studiile la Universitate. Acolo, mi-am început activitatea de scriitor și ca pictor - fiindcă sunt și pictor - ca, în cele din urmă, în '77, să fiu expulzat din Basarabia. Nu sunt reabilitat nici în prezent; acceptat ca scriitor prin intervenții de zeci de ani, cu manuscrise, cu dovezi concrete. Publicam și-atunci când eram închis; închis am fost la Chișinău de trei ori. Am încercat toate paragrafele codului civil kaghebișt de-atunci. Cred că m-a păzit Dumnezeu și m-a ocrotit și n-am făcut închisoare obișnuită. În schimb, de trei ori am fost internat la spitalele psihiatrice. Era metoda cea mai serioasă a autorităților, adică, cea care dădea rezultate.

- Cea mai perfidă.

- Paginile cele mai grave din viața mea. Pentru că, a treia oară, în '77, am fost închis în salonul furioșilor, de unde viu nu mai ieșea nimeni aproape.

- Sunteți o excepție.

- Cred că am avut și-acolo noroc. Fiindcă am salvat întâi doi. Am elaborat o metodă de evadare și doi s-au salvat. Un ucigaș minor - și-a ucis fratele din întâmplare - și al doilea era un poet de limbă rusă care, vrasăzică, a ieșit la libertate. Eu, în schimb, în ultima internare, care a durat cinci săptămâni. Deci, n-a fost internare de-o zi-două (prima în '71 de șase săptămâni) - cinci săptămâni! Acolo io socot un an de închisoare obișnuită, fiindcă tratamentul era... nici nu vreau să-mi amintesc, că este prea greu pentru mine!

- Scriitorii sunt favorizați de Dumnezeu, totuși!

- M-am salvat, în '77, cu prețul părăsirii pentru totdeauna a Basarabiei și a familiei - nu m-a urmat familia, copilul. Și-am luat-o spre Rusia (Uniunea Sovietică - n. n.). Numai încolo îmi era deschis drumul.

- Crâncenă alternativă la moarte! În fine...

- Și-așa, am continuat acel calvar, care astăzi a devenit aproape legendă. Încerc să clarific niște lucruri fiindcă uneori pe acest paragraf al vieții mele se și fabulează. Și pe mine mă ia uneori gura pe dinainte.

Am reușit s-ajung și în țară, prima mea venire în octombrie-noiembrie '89, și prețuiesc foarte mult acest moment. Am avut ocazia să văd o singură dată țara până la lovitură de stat din decembrie '89. Pentru mine, care vin de-acolo, am înțeles că nu este revoluție, deși unele etape sunt absolut revoluționare și cu vărsări de sânge; să mă ierte cei 1.500 sau 1.300 câți au murit, dar eu și astăzi cred că este o lovitură de stat.

- Asta timpul va discerne și va decide. Să revenim la drumurile tânărului scriitor nonconformist și incomod pentru imperiu, românul Prepelită. „Meridiane sovietice”, via Moscova. Greșim?

- Din păcate, nu greșiți. Fiind toate drumurile închise pentru mine spre Europa, am luat-o spre Rusia. Destinația: Moscova. E bine zis „am luat-o”, am fost forțat în marele GULAG, dacă cel puțin cunoșteam munca ilegală sau chiar am folosit metoda lui Lenin de a-ți pierde urmele, carevasăzică, într-un oraș cu nouă milioane - să zicem Moscova - fiindcă 9 ani după '77 i-am petrecut în cea mai dubioasă stare să zic așa de ilegalitate, deși nu

sunt un ilegalist, dar am folosit metoda, fără dreptul de a locui la Moscova, fără viză de reședință, ceea ce era o încălcare gravă a legii, pedepsită cu închisoare

- Clandestinitate, deci.

- Nouă ani de clandestinitate la Moscova. Timp în care mi-am făcut și doctoratura, m-am și îndrăgostit de o fată.

- Dușmană, bineînțeles!

- Rusoaică. M-am căsătorit, s-a născut fetița, în '86, februarie. Și abia atunci am fost depistat cu adevărat, fiind cu căsătoria înregistrată, cu soție rusoaică, moscovită și a.m.d. Și am fost pedepsit prin expulzare din Moscova, fără internare. Ceea ce rușii au înțeles că aveau de-acum în față un scriitor. Și chiar de limbă română. Dar la Moscova, la ruși, tratamentul a fost mult mai - eu aș zice chiar - uman. La ruși, din '77, n-am fost nici o zi închis.

- A prevalat, poate, și alianța matrimonială; după „jumătate”, erați de -al lor!

- Am reușit să-mi declar și să-mi păstrez statutul meu de scriitor. Mi l-au respectat. Era și după evenimentele cu expulzarea lui Soljenițin și a lui Iosif Vronski (a murit recent, poetul este laureat al Premiului NOBEL. Moare la 55 de ani. Atunci, era vinovat pentru că nu muncea nicăieri, nu era fixat nicăieri, nu avea o profesiune, decât poet. Pentru noi, asta era o pedeapsă. Dar și mai mare că eu, acolo, la ruși, am rămas poet, scriitor român. Deși limba rusă am însușit-o atât de mult încât, ca revoltă, a devenit a doua limbă în care scriu poezie și proză și dramaturgie!). La Chișinău, în timpul ultimei internări, am compus, tot folosind o metodă ilegalistă - pe foiță de țigară, sub plapomă sau în veceu, izolându-mă, am compus cea mai dură piesă a mea de teatru din cele cinci sau șase. Am scris-o chiar în rusește, personajele sunt cei care m-au condamnat, deci sunt kaghebiști, kaghebiști îmbrăcați în halate albe de medici. Colaborarea respectivă este până astăzi un tabu; nu se recunoaște oficial și nu se reabilitează persoanele care în perioada regimului sovietic, mai ales dintre intelectuali, oameni de știință, mai puțin oameni de rând, fiindcă nu ți se potrivea această metodă, au procedat în acest fel. Nu există nici statut internațional, atât de odios acest moment, care a durat ani de zile!

La Moscova, am reușit să mă impun ca scriitor, chiar expulzat, dar, de-acu, cu carnet de scriitor sovietic, membru al Uniunii Scriitorilor din Uniunea Sovietică. Gh. Marko, fiind președintele Uniunii, a intervenit la Chișinău. 15 ani s-a încercat să fiu primit în rândul Uniunii. Până la urmă, Moscova a intervenit, și, în 1984, mi s-a înmănat carnetul de scriitor, deși eram membru al Uniunii Oamenilor de Teatru încă din 1972. Deci, aveam, oricum, o acoperire și, în felul acesta, noi, acolo în Federația Rusă - exprimându-mă „noi „, numai la Moscova suntem în jur de 100.000 de suflete de români; am în vedere românii originari din actuala regiune Cernăuți. Nordul Bucovinei, din Basarabia, din județele acum în componența Ucrainei, Ismail, Cetatea Albă din sudul Basarabiei și respectiv acei români care în timpul războiului, prizonieratului, au rămas anonimi, care abia acum se declară, la ultimul recensământ din '89 unional.

- Din ăștia ar fi mulți? Cam câți?

- Conform datelor oficiale pe care le dețin - cunoscute, declarate, eu mi-am asumat această răspundere - în jur de 200.000 la hotarul anului '39, însă cifrele acestea sunt falsificate. Noi, de obicei, din experiența noastră, le înmulțim cu 5. Eu vorbesc astăzi, deci, de un milion de români pe teritoriul Federației Ruse. Absolut în toate regiunile, districtele, nu există o singură regiune, cea mai îndepărtată, să zicem, dincolo de Cercul Polar sau în bazinul râului Amur, dincolo de Vladivostok, Kamciatka sau unde doriți.

- Nicăieri, ferească Sfântul!

- Murmansk, coastele Caucazului, chiar în Cecenia, unde să nu fie înregistrat - înregistrat, deci înmulțiti cu 51 - un român. Constatarea mea: această desfășurare de neam românesc s-a elaborat de către Stalin și a fost, pe parcursul a 50 de ani, bine pusă la punct. Nimeni nu va demonstra, prin niciun argument, că a fost întâmplător. Socot un scenariu diavolesc.

- Numai românilor rezervat?

- Și altora, dar în special românilor. Și astăzi avem cimitire anonime, unde nici măcar o cruce nu există, nici acte de deces ale românilor. Bunelul meu s-a prăpădit cu zile în nordul Kazahstanului. Și eu am fost acolo pe loc și m-am interesat ca scriitor. În ultimul timp, mama este reabilitată, unica din neamul meu.

- Cum vă explicați această încrâncenare pe români? Replică la Stalingrad, „contrapartidă”?

- Am adus și aici un argument. Am ajuns la o concluzie: pentru a micșora partea de jertfă a românilor după ocupația din '40, instituțiile respective din

fosta uniune - și astăzi, din țările suverane, independente - folosesc o metodă stalinistă: nu se cunoaște locul, chiar dacă în cimitire sunt cruci cu nume românești, nu se eliberează acte de deces. La deportare, s-au făcut liste, s-a stabilit câte familii au fost deportate, câte persoane; numai într-o singură noapte, din Bucovina de Nord, 12.000 de români, aproape jumătate dintre ei nu au acte de deces. Rezultă, deci, procedura de micșorare a numărului jertfelor. Și nici chiar Gorbaciov nu și-a asumat răspunderea pentru a anula metoda.

- **Plan diabolic, fără discuții! Spuneți-mi: supraviețuitorii ce șansă mai au „prin cenușa imperiului” sovietic? Unii, poate, și-au aflat acolo binele. Mulți asimilați prin alianțe matrimoniale, chiar foști prizonieri de război. Schimbat un prizonierat cu altul; asimilați.**

- Mulți au devenit, acceptând politica sovietică a Partidului Comunist - pentru o locuință, pentru un post, pentru a-și salva copiii, cât de cât, familia - au devenit colaboratori. Astăzi, îi numesc în față colaboraționiști. În sensul colaborării, până la credință - ortodocși fiind, e clar că suntem de aceeași credință! Dar sunt suflete nenorocite. Au crezut în odiosul sistem sovietic, s-au înrolat în procesul de înflorire a acestui imperiu, devenind, înșiși, jertfe sau ostateci ai acestei înfloriri, între ghilimele. Niște oameni nenorociți.

- **Iertați-mi franchetea: nu ați fost suspectat și domnia voastră de colaboraționism, având soția rusoaică, moscovită?**

- Da, cel puțin la Chișinău, nici astăzi nu prea sunt înțeles. Am și prieteni, și în parlament. Cunosco și pe domnul Lucinschi (fost președinte al Republicii Moldova - n.n.), cu care nu mai pot să colaborez de când a venit ca trimis al Moscovei. Da, primesc lovituri, dar trec peste ele; eu îmi cunosc destinul și știu pentru ce m-am născut. Durerea pentru țară și neliniștea tot mai mult mă trezesc din somn și mă fac să mai încerc - și nu numai să încerc, să pun umăr - prin ceea ce scriu, prin ceea ce vorbesc, îndemn și pe alții să urmeze calea asta: reintegrarea, fie și lentă, dar ea are loc! Șansa ni s-a dat în '89, '91. Am avut marea șansă. N-am avut oamenii aceia clarvăzători, care să se orienteze și să fie ei aleși.

- Ați ratat, oricum, șansa!

- Asta nu înseamnă că noi ne-am dezis. Noi - când vorbesc, am în vedere acei oameni care au declanșat, primii, acolo, în Uniunea Sovietică, primul front de eliberare națională. Chiar la Moscova. E vorba de Alexandru Șoltoianu, diplomat de profesie. La ruși a făcut studiile. Nu i s-a permis nicio zi să lucreze

ca diplomat. În schimb, a avut marele „noroc” să facă 16 ani de gulag politic. Este unul dintre autorii dialogurilor din cartea mea DIALOGURI DE SÂNGE. Și alții, carevazăci: Ion Puiu, care a făcut 17 ani de gulag românesc, aici. Petru Godiac, primul eliberat din grupul Ilașcu. Nu am în vedere eliberarea lui Garbuz, care este trădător, s-a constatat acest lucru. Ca să închei gândul, în această direcție, noi mai suntem și vom fi încă mult timp legați de Moscova și sufletește, fiindcă nu avem dreptul să-i părăsim pe cei care fac parte din acel milion, care, sigur, nu se vor întoarce niciodată acasă, dar cel puțin noi suntem niște ambasadori, niște trimiși ai lor.

- Ca forme organizatorice?

- Noi avem o societate de cultură românească la Moscova.

- Legală.

- Da, organizată în februarie '89, ca persoană juridică. Din păcate, are statutul doar orășenesc; nu ni s-a permis atunci nici cuprinderea în activitatea noastră a întregii regiuni Moscova. Fiindcă la Moscova, numai în oraș, avem 10.000 de suflete de români. În regiunea Moscova, încă 6.000. Ne-am pus în gând să încercăm, cât există acest CSI, să cuprindem în activitatea noastră, să fondăm chiar o nouă societate de cultură românească cu statut CSI.

- Ce și cât vi se permite românilor în Rusia? Mai mult decât la Cernăuți? Mai puțin?

- Într-um fel, da. Avem Ambasada României, care ne cunoaște și ne și susține. Al doilea: ceea ce se întâmplă azi în regiunea Cernăuți cu frații, cu surorile mele, cu părinții chiar. Noi ne-am dat seama că ucrainenii ne tratează pe noi românii mai dur și - aș zice - aproape criminal în unele situații față de ruși. Rușii cred că-și presimțeau destinul: odată și odată, se vor retrage.

- Orice imperiu dispăre...

- Ucrainenii n-au reușit nici să recunoască că sunt niște moșteniri în care n-au niciun drept. Al doilea: am și elaborat un plan de redobândire, și chiar prin Curtea de la Haga, a drepturilor la aceste teritorii istorice; trebuie recucerite de către București treptat. Primul este teritoriul plasei Herța. Dar nici un procent din nicio motivație a Kievului nu are acoperire juridică. Apoi, vine, desigur, Basarabia. Dar, odată ce avem acolo guvern și parlament și președinte, este mai complicat. Oricum, nordul Bucovinei și județele istorice din actuala regiune Odessa, Ismail, Cetatea Albă sunt prima etapă. Eu aici sufăr: român fiind și în țară aflându-mă de doi ani de zile de când m-am repatriat, îmi dau seama că românul și-a pierdut demnitatea sa milenară. Că noi suntem daci, leagănu civilizației aici în Europa. A căzut atât de jos,

încât - eu aștept, nu știu dacă voi mai rezista să mai aștept - va fi poate nevoie să acționăm. Vorbim de demnitatea românului, pe care și-a impus-o totdeauna în istorie. E timpul să deschidem ușile cancelariilor occidentale, să punem pe masă tot documentarul problemei noastre. Al doilea: oamenii politici, presa. Guvernul, Ministerul de Externe. Alte țări, alte guverne au o procedură permanentă: problema care ne doare ea nu poate fi uitată, nici ziua, nici noaptea. Nici la 1 Decembrie și nici la 22 Decembrie. Nici în zi de duminică, nici în biserică și nici la Națiunile Unite; nici la un for. Noi, cumiți fiind, niște creștini care numai prin jertfă și prin martirajul nostru am rezistat, dar rămânem tot mai puțin, din păcate. E timpul să ne amintim de demnitatea noastră dădă, de drumul nostru istoric și de căile diplomatice. Printr-o cultură pe care o avem, deosebită, a comportării. Chiar în plan internațional. Dar cu fermitate și cu credință. Noi avem credință de-ajuns, însă e nevoie, totuși, să ne manifestăm până la ultimul, și din țară, și din afara actualelor frontiere, care eu le știu că sunt vremelnice, chiar dacă țin de 50 de ani. Să muncim pentru a reveni în leagănu nostru, așa cum ni se cuvine, cu toate teritoriile noastre în țară și cu o gândire și administrativă și politică și strategică și, mai ales, să lucrăm pe linia demnității românului.

- Nu ne-ați spus încă numele întemeierii dvs. pentru români?

- Acum punem la cale. Lucrăm de un an la elaborarea unei societăți de cultură românească - repet: cu statut CSI - pentru a cuprinde în acțiunile noastre, ca un centru, ca o ambasadă culturală, pe cei care au rămas ca ostateci, chiar după destrămarea imperiului Uniunii Sovietice.

De Țările Baltice suntem mai mulțumiți: acolo, avem, și în Lituania, și în Letonia, și în Estonia, câte o asociație de cultură. Ei sunt puțin: două-trei mii. Noi îi cunoaștem, avem legături strânse și ei nu au probleme, fiind niște țări civilizate și europene, ei se simt mai bine decât s-ar simți astăzi în Basarabia, și chiar în țară. Cei din Federația Rusă - Ucraina, Kazahstan, Uzbekistan, Turkmenia, în țările cauziene - sunt complet izolați. Și de România, și, în mare măsură, de Basarabia și de regiunea Cernăuți. Vom face tot posibilul ca societatea să devină persoană juridică, să demonstrăm că avem acest drept chiar folosindu-ne de adevăr. Eu voi fi secretarul executiv, dl Șoltoianu președinte. Atât cât va exista CSI, vom cere statut de societate culturală românească, cuprinzând toată românimea: de-acu-i vorba de un milion și jumătate.

- Credeți, sincer, că dezna-

ționalizarea românilor în Rusia poate fi stopată?

- Ea continuă. E greu să răspund la această întrebare. Prea mulți au acceptat-o fără luptă. Procesul e dureros și rezultatele aproape incredibile. Și colegul meu, ca poet și ca luptător pentru cauza națională, Nicolae Dabija, a fost șocat la un moment dat, când s-au declarat, numai în Basarabia, 260 000 de români pentru care limba română nu mai este limba maternă. Ce să mai vorbim atunci despre românii din Federația Rusă?! Care, mulți, în buletin sau pașaport figurau - iată, eu port în buzunar acest pașaport, pe care mai scrie UNIUNEA SOVIETICĂ, chiar eliberat în '93! Și puțini mai suntem care la paragraful „naționalitatea” mai suntem români. Asta m-a costat pe mine cel puțin 15 ani de existență înafara Uniunii Scriitorilor, având și cărți publicate. Și n-am cedat, și nu voi ceda. Puțini au mai rămas. Nu toți se nasc - și cred că - nu toți trebuie să fie luptători. Nu-i nevoie. Ar fi grav dacă fiecare ar merge numai pe calea jertfei. Nu sunt nici eu un mucenic, dar am înțeles care este menirea mea. Cel puțin ca scriitor, ca artist, simt o misiune. Și asta mă îndeamnă să fac totul, și chiar peste putință.

- Ce-ar trebui făcut ca cetățenia rusă să devină răvniță de un român, precum cea americană?

- Asta ar însemna să desființezi Federația Rusă, care s-ar transforma în 50 sau 100 de statelețe, cnezate, cum era pe timpuri, și românii să se întoarcă toți acasă.

- Atunci, și-ar redobândi cetățenia română!

- Deci, răspund tot printr-o soluție: desigur, reîntoarcerea acasă este un proces. Eu poate

sunt printre primii. Cetățenia dublă are și Al. Șoltoianu și mai avem câțiva chiar din Moscova. Prin Ambasada din Moscova, a început un proces de redobândire a cetățeniei celor născuți după '40. Conform legii, depunând actele părinților născuți în România Mare. Și-avem dreptul, printr-o simplă cerere, memoriu la Ambasada sau București. E bine că se lucrează în acest domeniu. Al doilea: să contactăm și să facem tot ce e posibil pe linie culturală. Aceasta este pâinea noastră cea de toate zilele. Eu nu sunt om politic; dacă fac politică, o fac tot prin cultură, ca scriitor. Și pura poezie este politică. Și cartea asta a mea, DIALOGURI DE SÂNGE, este numai politică. Nu reprezintă însă niciun partid, nicio formațiune politică concretă. Să lucrăm și să reușim! - prin cultură, să obținem acele drepturi ale noastre, chiar la foruri juridice, fie de la Moscova, fie Kiev, Cernăuți, Chișinău, Odesa, acest drept al nostru de a rămâne români pentru totdeauna, chiar acolo în spațiul acesta ocupat, unde acum suntem mai mult ocupați decât înainte. Sufletul să fie în acest spațiu cu sufletul românesc, ce poate exista și înafara actualelor frontiere. Și eu văd această cale cea mai sigură, chiar rezultativă. Astăzi, când, se zice: războiul economic ne pedepsește pe toate căile, eu mi-am adunat manuscrisele la București. Am scris, am și publicat mult: am zece cărți publicate până la venirea în țară, și în rusește și românește, editate la Chișinău, cu litere rusești. Am o selecție din zece volume, fiecare a câte 450 de pagini. Nu vreau să fac o destăinuire, dar accept sprijin numai de la prieteni. Nu

accept nici o colaborare cu șoroșii; nici chiar cu dl Drăgan nu pot să colaborez. Eu vreau să colaborez cu românii din țară, cei pe care-i văd cinstiți. Și, dacă mă împrumută cu 1.000 pentru editarea unui tiraj de 500 de exemplare, eu cred că această jertfă se-ntoarce. Cărțile lucrează de la sine. Mă rog bunului Dumnezeu să mă mai rabde pe acest pământ ca să reușesc în doi ani să le tipăresc pe toate și să-mi aduc și cei trei copii pe care-i am la ora actuală în trei țări. Tot prin cultură, ca scriitor, mă voi mântui și ca părinte a trei copii.

- Cu rădăcini tot în dulcea Bucovină și urmașii.

- Mai ales că una din rădăcinile neamului meu pe linia bunelului căsăpît în Kazahstan, Gabriel Pătraș, e Maramureșul. Suntem o viță românească foarte sănătoasă, țărani și după mamă și după tată. Și, din moși-strămoși, în afară de țărani, doar bunicul a fost cantonier, mai sus nu s-a ridicat nimeni.

- Mihai Prepelită fiind primul care a... zburat deasupra cuibului de oameni ai pământului, sens propriu și curat!

- Am întrerupt tradiția, da. Odată ce-am întrerupt-o, tot ce-am scris - și în poezie, și proză, și dramaturgie - ține de BUCOVINA. Și chiar cartea despre Eminescu la Cernăuți, „Tânguiosul glas de clopot”, pe care, fiind arestat când nu împlinisem încă vârsta de 15 ani, am ajuns să mă mândresc cu primul meu arest; parcă l-ar fi arestat pe Eminescu. Dar Eminescu adevărat a fost aproape 50 de ani interzis acolo. Am ajuns să mă mândresc cu acest arest, fiindcă era de dorul și de dragul lui Eminescu.

- Veritabil certificat de valoare, de bărbăție! Dincolo de dureri**concrete, gestionați și morminte. Nu sunt puține nici cele risipite prin Siberii și mai încoace.**

- Avem datorica ca pe toate locurile de masacru, care se mai stabilesc sau cunoscute, să instalăm câte o troiță, câte o cruce, unde să fie fixate numele și originea fraților noștri și surorilor noastre. Când au fost ridicați cu familia, n-a rămas nicio urmă. A dispărut familia, neamul. Și asta era o metodă: dezrădăcinați, cu trei ramificații - frați, surori, veri - erau duși în Siberia pentru a li se șterge urma. Sate întregi au fost șterse. Satul meu este tăiat în două.

- Impresia cea mai crâncenă, tragicul suprem pentru Domnia Voastră?

- Fântâna Albă, la trei km de satul meu, Băhrinești. Cred că vom ajunge un altar să înălțăm. Dar cred cu adevărat că o catedrală. Ca arhitectură, să reprezinte ceea ce unele popoare au. Uite, la Moscova, acum, se reclădește marea catedrală „IISUS MÂNUIȚORUL”, care a fost aruncată în aer de bolșevici. Și rușii, peste atâta timp, au înțeles că, fără înălțarea acestei și opere de artă și simbol creștin, ei nu vor înainta niciodată. Gest extraordinar! Avem nevoie de simboluri și noi: acest loc de jertfă prețluit la prețul jertfei care s-a produs.

- Și cerut!

- S-a cerut, într-adevăr. Pentru că numai prin jertfă am rămas, iată, două milenii numai în epoca creștină, aici, pe aceste pământuri. Și prin jertfă vom fi și mai departe stăpâni pe acest pământ.

19 octombrie 2002

Poezii de**NICOLAE VĂLĂREANU SÂRBU****Odată cu tine înfloresc**

Cu cheile cui voi intra
pe poarta soarelui dimineța,
nimeni să nu mă știe,
doar să mă primească
cu ofrandele cerului cunună.

E mai devreme de încolțirea seminței
din care lujeri se vor naște
înălțându-se falnici
prin judecățile drepte.

Lumina topită-n culori vii
prin arome-n anotimpuri
se visează iubire sonoră.

Simt cum curge timpul rotund
în mâini o să prind viitorul
cu degetele pe tastele ființei.

Odată cu tine înfloresc
noile împliniri ce se apropie
uitând de tranziții.

Joc de copil

Din mine se detașau părți
de către un copil cu imaginație
ce le amesteca de-a valma, le aranja apoi
până am ieșit cum sunt.

Uneori se enerva de nereușită
se uita la mine, râdea în hohote
părea să se gândească altundeva
și tresărea vinovat
deși nu-l urmărea nimeni
în meticuloasa lui preocupare.

A înțeles repede
cum se compun și se descompun părțile
până capătă forma din memoria lui
unde orice noutate își face loc.

Piața liberă s-a complicat

De când unele femei au devenit o marfă
expusă peste tot
piața liberă s-a complicat
peștii negociază prețul și sexul proliferază,
din viață se rup ani de tinerețe
și se aruncă în ghenă rușinii.

Poate ar trebui să mă bucur
dar tot ce se întâmplă
afișază lipsa de valori și dezonoare,
la care nu particip.

Îmi las nădejdea și credința acasă
și timid mă recunosc
învins de lipsa de perspectivă morală.

Plăcerea și banii
au câștigat lupta cu legea și pietatea,
de ce construim biserici?
Ori așteptăm bătrânețea la pocăință!

Imaginea lui HOREA “REX DACIAE” în trei ipostaze lirice

Alexandru Ciubacă

Intrarea României în sfera de influență sovietică, după talciocul politic de la Yalta, a însemnat nu doar o aservire economică și politică a țării în fața pretențiilor și intereselor rusești, ci și începutul unui atentat la esențele spirituale ale ființei noastre naționale și al interzicerii oricăror afirmării ale acesteia, atitudine motivată de imperatiivele unui internaționalism socialist agresiv. Cei care mai aveau îndrăzneala de a promova valorile autohtone au cunoscut grozăviile temnițelor politice “proletare”, iar scrierile purtătoare de mesaje patriotice au ajuns la index sau au fost arse pe rug, ca într-un Ev Mediu resuscitat. A fi naționalist, a te revendica de la o vatră cultural-spirituală ancestrală, care te definește ca o fatalitate și care nu este doar o haină de împrumut, pe care să poți a o schimba oricând cu alta, ajunsese un delict. Timp de două decenii cozile de topor cu pretenții de scriitori sau de lideri ai culturii au încercat să ne impună modele preluate de prin stepele și de prin pustiurile euro-asiatice.

După vreo trei decenii de relativă normalitate (dacă facem, totuși, abstracție de deturnarea parțială a creației patriotice înspre cultul personalității lui Nicolae Ceaușescu), iată că istoria se repetă, dar - de data aceasta - cu semn schimbat. Luând tocmai ca pretext menționată canalizare a patriotismului spre un steril mesaj politic, după 1990 un jalnic cor de “globaliza(n)ți”, de “mondializa(n)ți”, de “europeniza(n)ți” fără rădăcini sau cu rădăcini prea firave în această țară dorește să inoculeze - îndeosebi noilor

generații - ideea că a fi patriot este totuna cu a fi retrograd, xenofob și incapabil de a înțelege comandamentele prezentului. Cei care promovează valorile naționale sunt marginalizați, sunt priviți ca virtuale piedici în calea orientării României spre un destin demn de mileniul al III-lea.

În acest context, lirica patriotică, tocmai datorită impactului direct al acesteia asupra sensibilității cititorilor, este - mai cu seamă - denigrată și este considerată o ramură săracă, secundară și facilă a literaturii.

Dorința de a exemplifica poezia patriotică de valoare și obligația morală de a omagia pe martirul executat prin metode barbare de nemeșimea maghiară pe Dealul Furcilor de lângă Alba-Iulia, la 28 februarie 1785, sunt cele două motive care ne-au îndemnat să răsfoim volumele unor scriitori reprezentativi care au evocat cu pietate figuri și momente majore ale istoriei naționale. Nu întâmplător ne-am oprit la poeme aparținând lui Mihai Eminescu, Aron Cotruș și Ioan Alexandru; ele ilustrează o continuitate a sentimentului național-patriotic în poezie, de-a lungul mai multor generații și epoci literare, care operază peste un veac de lirică românească și care dovedesc viabilitatea și vitalitatea creației patriotice.

* * *

În publicistica sa, Mihai Eminescu s-a arătat în mod constant interesat de problematica românilor aflați în afara granițelor României “mici” din acea vreme: românii sud-dunăreni, cei din Basarabia, Bucovina și Banat; dar, mai cu seamă, l-au interesat și a militat prin scris pentru emanciparea conaționaliilor săi ardeleni. Însă și în creația sa artistică spațiul transilvănean i-a fost aproape, dacă ne gândim doar la adevărata mitologie poetică dădică revelată de poemele Rugăciunea unui dac și Memento mori (Panorama deșertăciunilor), la figura uriașă a regelui Decebal din încercarea dramatică cu același titlu sau la eroul romantic Toma Nour din romanul, nefinalizat, Geniu pustiu. De asemenea, multe din fragmentele folclorice, incluse în volumul Literatură populară, au fost culese din acest spațiu esențial, nu numai geografic, dar

și spiritual, al românismului.

Între postumele eminesciene se înscrie și poezia Horia, redactată în 1867; deoarece este vorba de un text foarte puțin cunoscut marelui public, foarte rar comentat și analizat, îl reproducem, în cele ce urmează, în întregime:

“Să priveasc-Ardealul lunei i-e rușine/ Că-s robii copiii-i pe sub mâni străine./ Ci-ntr-un nor de abur, într-un vâl de ceață,/ Își ascunde tristă galbena ei față./ Horia pe-un munte falnic stă călare:/ O coroană sură munților se pare,/ Iar Carpații țepeni îngropați în nori/ Își viauau prin tunet gândurile lor./—Eu am - zise-un tunet - suflet mare, greu./ Dar mai mare suflet bate-n pieptul său;/ Fruntea-mi este albă ca de ani o mie,/ Dar a lui nume mai mult o să ție./ — Nați suntem noi munții — zise-un vechi Carpat -/ Dar el e mai mare, că ni-i împărat./ Atunci luna iese, norilor regină,/ Fruntea lui cea pală roze o-nsenină./ Galbenele-i rațe încing fruntea-i rece,/ Că părea din munte diadem de rege./ Și un stol de vulturi muntele-ncongior/ Cugetând că-i Joe, Dumnezeul lor,/ Când în miezul nopții, cununat cu nymb, / Fulgere aruncă sus de pe Olymp.” (Mihai Eminescu, Poezii, Volumul I, Editura Erc Press, București, 2009, p. 219-220).

Ne aflăm, evident, în fața unui poem din prima etapă de creație eminesciană, tributară stilistic poezilor romantici pașoptiști. Dominante sunt aici epitele ornante, comparațiile hiperbolizante și personificările. Toate urmăresc să alcătuiască o alură statuară eroului, proiectată pe un spațiu vast, totul culminând cu aluzia mitologică la zeitatea supremă a vechilor greci și la pasărea care o simbolizează, vulturul. Text abandonat de poet între filele de manuscrise, acesta este totuși meritoriu din punct de vedere artistic, dacă ne gândim la modalitățile curente în epocă de a contura o viziune poetică.

* * *

Un caz simptomatic cât privește raportarea regimului comunist la scriitorii din perioada interbelică și care - în plus - au ales ca la sfârșitul celui de-al Doilea Război Mondial să

rămână în Occident este cel al poetului Aron Cotruș (1891-1961). Ediția de Opere din 1978 se adresa, în primul rând, specialiștilor, iar studiul introductiv, semnat de Ion Dodu Bălan, era puternic ideologizat. Prefața va fi reluată într-o ediție ulterioară, cu o circulație mai largă, cea de la Editura “Minerva”, din 1985, subliniindu-se pertinent câteva trăsături ale creației lui Aron Cotruș: caracterul unitar al operei sale, care este “în stare să sugereze o puternică impresie de organicitate” (p. 261), grandiosul creației sale, întrucât în ea există “[...] un univers aspru, viscolit de toate vânturile istoriei, dar luminat de un puternic geniu creator.” (p. 262), iar din poezia sa se degajă “[...] un suflu teluric, ceva pietros, vișoros, ceva din durerea și sforțarea românilor dintotdeauna, siliți de un mașter destin istoric să treacă mereu <<peste prăpăstii de potrivnicie>>.” (p. 263).

În schimb, era aspru criticată atitudinea omului Aron Cotruș, după stabilirea, în 1940, la Madrid, iar mai apoi hotărârea sa de a nu mai reveni în țara căzută sub stăpânirea bolșevică: “În atmosfera reacționară din capitala Spaniei franchiste, se amestecă printre cei ce, fugind de mânia dreaptă a poporului ajuns la putere, au crezut că-și pot lua patria pe talpa pantofilor pentru a menține, aiurea, un regim politic odios, condamnat definitiv de mersul progresist al istoriei.” (p. 274). Și tot ca o pedeapsă a destinului pentru o opțiune politică greșită este văzută și secătuirea creatoare după stabilirea, începând cu 1957, în America. (p. 275-276)

Tot cu o dublă măsură era valorizată și moștenirea sa poetică: primeau considerații critice pozitive angajamentul social și notele protestatare din lirica sa, în timp ce viziunea sămănătoristă, și - în special - opoziția între lumea rurală și cea citadină era dur condamnată. (p. 261) Poemelor din diversele volume li se acorda o analiză temeinică, cu excepția unor scrieri neconforme cu ideologia timpului, precum Strigăt pentru depărtări (1927), Cuvinte către țară (1928) și Horia, care sunt înghesuite în câteva fraze.

În schimb, editorul (cu, fără îndoială, acordul și complicitatea autorităților) “uită” în cuprinsul volumului și textul plachetei

publicate în 1935, la Brad (jud. Alba). Trebuie să avem în vedere și contextul politic al momentului (în fond, similar celui actual), când propaganda iredentistă ungară în Occident era în plină recrudescență, dincolo de tezele "internaționalismului proletar", iar statul român, uneori voalat, alteori direct, înțelegea să răspundă provocărilor vecinilor, apelând inclusiv la editarea scrierilor patriotice din perioada interbelică.

Poeziile din volumașul **Horia** pot fi considerate un etalon liric al creație cotrușiene. În cele douăzeci și patru de fragmente, variabile ca dimensiuni, pot fi repetate accente de revoltă și aspirimi de limbaj care ne amintesc de dezlănțuirile verbale din creația argheziană; există, apoi, o intensitate a trăirilor pe care o mai putem sesiza doar în poezia expresionistă, precum în primele volume bliagene. **Aron Cotruș** este călăuzit de un fierbinte crez național, de un mesianism la fel de viu, de ardent, de puternic ca și cel al lui **Octavian Goga**. Însă, deasupra tuturor acestor posibile corelații sau filiații, se așterne un ton cu totul personal, extrem de greu de surprins în cuvinte și care este o pecete a poeziei sale, și numai al acesteia.

Placheta de poezii poate fi asemuită unei simfonii, în care leitmotivele sunt suferința, revolta și efortul de câștigare a demnității naționale; ele sunt reluate continuu și - prin aceasta - ajung să fie fixate adânc în conștiința lectorului. Este, bineînțeles, și un imn prin care este slăvit "craiu munților" Apuseni, al Transilvaniei și al Țării, în ansamblu.

În chiar **Închinarea** inițială poetul își propune să înnoade și să deznoade "vorbe de flăcări", închinată acestui "urias" al istoriei noastre, ce ne veghează "de dincolo de schinjuri și moarte." (p. 227) **Horea** a fost și o piatră de hotar emblematică, pentru că prin întreprinderea sa justițiară dramatică a "despicat în două istoria", el, acel "țaran de cremene", fără de asemănare în cursul existenței poporului său. Nu ne aflăm în fața unei hiperbole de circumstanță, căci răscoala social-națională din 1784 a constituit un prim moment în care edificiul înapoiat și barbar al feudalității din Imperiul Austriac a fost în mod serios clătinat.

Un motiv al acestui amplu poem este și cel al suplicului, al morții josnice prin tragerea pe roată. Iar "umbra roatei", a morții nedrepte și înjositoare pentru ființa omenească, "se ridică și-acu, / despărțitoare, / pe-aici între două popoare", creând, totodată, o de netrecut prăpastie "între dărul valah

fără ieri / și-ntre putredul grof fără mâine." (p. 229) Verbul poetic vituperant cotrușean nu ezita să domăște și trădarea care a înlesnit prinderea lui **Horea** și a lui **Cloșca**, în construcții apropiate de imprecuație: "un vierme al câmpiei te-a vândut, / mișelește, pentr-un blide de linte." (p. 230). Dar mesajul înalt al lui **Horea** a dăinuit prin și peste generații și chiar în ceasul împlinirii dreptății istorice, în clipele Unirii celei Mari de la Alba-Iulia, imaginea cumplită, dar drept-triumfătoare a înaintașului i se arată "mântuitorului de cuvinte" **Aron Cotruș** "cum, crunt ca dintr-o tragedie antică, / pe oase frânte se ridică, / într-o cămașe-nsângerată" (ibidem).

Înfăptuirea idealului național nu a fost urmată de instaurarea echității sociale. De aceea, verbul poetic cotrușean devine mușcător, necruțător în dreptatea sa, amintind de vituperantului final al **Scrisorii III** a lui **Mihai Eminescu**, de invocarea în invectiva ultimă a domnitorului **Vlad Țepeș**: "[...] de-ai trăi tu / acu / ce-ai face, **Horia**, cu mișeiile vând / norodul flământ?... / nu ți-ar veni să-i cauți pe toți, / de gât să-i scoți, / dn paturi, de la cini, de la prânzuri, / și- mijlocul pietelor celor mari, / ca pe cei mai mișelnici tâlhari, / de limbă să-i spânzuri!..." (p. 232)

Aron Cotruș subliniază continuu statutul aparte al acestui rege al munților, pentru că este recunoscut și se identifică cu cei săraci, umili și umiliți ("[...] de-aceea, veac după veac, / îți va ridica statornice statui / doar pe piatra gândurilor lui / poporul sărac..." (p. 233), idee reluată și în fragmentele grofii au crezut că te-au înfrânt, n-ai fost nici voievod, nici crai și numele tău. Idealul național al românilor ardeleni a fost împlinit și prin jertfa craiului Apusenilor, o filă a istoriei a fost întoarsă și prin cuvântul și faptele lui **Horea** și, din aceea, într-un final apoteotic, **Aron Cotruș** cuvântă: "**Horia**, dormi liniștit... / vreti aspre veghează neconținut / și-nchid, pentru năluci și strigoi, / toate drumurile-ntoarcerii-napoi..." (p. 237)

* * *

O voce singulară în lirica românească din deceniile al șaptelea și al optulea ale secolului trecut este cea a lui **Ioan Alexandru** (1941-2000). Descendent al unor cărturari patrioți și al unor înalte fețe bisericesti din județul Cluj, poetul a fost un spirit nonconformist în acele timpuri prin viziunea mistică asupra lumii; este, însă, o mistică adusă pe pământ, autohtonizată, similară celei a

poetilor interbelici de la revista "Gândirea". Volumele de început (**Cum să vă spun - 1964, Viața deocamdată - 1965, Infernul discutabil - 1966, Vină - 1967, Vămile pustiei - 1969**) vor fi urmate de poeme de largă respirație și care, prin patos, amintesc de poezia germanului **Hörderlin**. Ele vor fi cuprinse în volume precum **Imnele bucuriei** (1973), **Imnele Transilvaniei** (1976), **Imnele Moldovei** (1980) etc. **Imnele Transilvaniei** (Editura "Cartea românească", București, 1976, 290 p.) pot reprezenta un model în ceea ce privește adevărata poezie patriotică, în care se evită clișeele, retorismul și expresia emfatică. În centrul acestor creații se află satul ardelenesc, învăluit într-o lumină hie-ratică, o lume care trăiește într-o sfințenie necăutată, păstrată în tipare fixate încă de la începuturile Universului. Este acesta și motivul pentru care în poemele de față găsim arareori evocarea unor evenimente sau a unor personalități distincte, nominalizate; acest lucru survine uneori, atunci când este vorba de figuri istorice excepționale, precum **Horea** sau **Avram Iancu**, dar și în acest caz eroii sunt percepuți ca niște sinteze ale acestui fabulos tărâm, ca niște peceți și ca niște mesageri ai neamului din mijlocul căruia s-au ivit.

În acest context, vom căuta să desprindem câteva înțelesuri profunde întrețesute în întinsul poem intitulat **Imnul lui Horia Rex Daciae**. Scriitorul pleacă de la o axiomă: "**Trebuie să rostești adevărul / Celor mulți, lumina zilei / dreptatea statui / Cerul acela jos coborât la îndemâna / Tuturor...**" (p. 171) Poeticitatea se va naște doar într-un spațiu în care domnește "începutul iarăși al firii", peste care domnesc "focurile sacre", iar "aierul înalt / Și sfânt", "zorii peste care mulsă grabnic din fiecare casă". În sfera aceasta, unde oamenii sorb mereu "vechia limpede" "**Horia se arată din Aradna cu / Un potir din trunchiul de gorun plin de-amărăciune / Ras și-l pune-n fruntea mesei lângă pâinea pustie / De mălai în zorii sârbătorii**" (p.172)

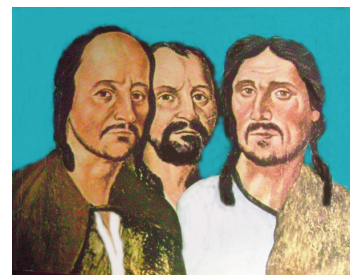
Poetul **Ioan Alexandru** evocă, iarăși, traiul sărăcăcios, dar plin de demnitate, al moșilor; iar, ca o încununare a existenței lor, maiestuos, atotstăpânitor, se înfășează și se înalță legendarul **Horea**: "**Horia, mocan măciucă, stejar încoronat / Coroană roată, horă în văzduhuri / Pe care vulturii / Din oase-și încropesc cuiburi uriașe / Pe care satele se pârguiesc, Horia iese [...]**" (p. 173-174)

Următoarea secvență a poemului, în evident contrast cu cea anterioară, constituie o largă descriere a fabulosului

peisaj al Apusenilor, cu tot ceea ce se regăsește acolo de un greu de imaginat pitoresc (pantele domoale sau abrupte, "turmele de oi cu capetele plecate", stejari, gorunii și multitudinea paletei flo-rale, toate înfățișate într-o adevărată explozie de imagini, folosind un larg repertoriu lexical regional.) Peste oameni, dar și peste natură, **Horea** este suveran: "**Horia-i numai cap și fruntea cât / O țară, pe ea ară din zori și până-n noapte la venetici / Iobagii, robi deveniți în propriul Pământ.**" (p.176) Hora, evocată și anterior, devine acum o metaforă a revoltei, a dreptei răzbunări, un înscris pentru "dansul" mulțimilor care se ridică și părjolesc urmele trecutului nedrept: "**Horia intră- / Ntăiul în horă, după el umăr la umăr, braț la braț, / Hora se-ncinger fulger din sat în sat, culme / Pe culme, brad strigă din păduri pe brad, gorunii / Cheamă și-n rotocoale arun-că flăcări pe zări / Vestind prăpad în nopți.**" (p.176-177)

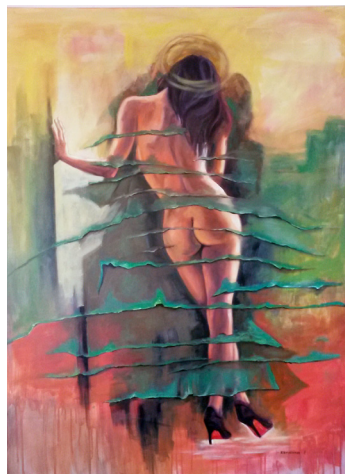
Finalul poemului vorbește despre sacrificiul asumat al eroului, asemănător cu cel al pelicanului care își sfășie pieptul pentru a-și hrăni puii, imagine preluată din vechile noastre scrieri teologice. Într-adevăr, sămânța pusă în brazda neamului de **Horea** a încolțit peste un veac și jumătate, odată cu Marea Unire, iar strănepoții s-au arătat demni de chemarea ideală a străbunului lor. Și, pentru aceea, ca îndreptățită mândrie, poetul **Ioan Alexandru** amintește că el însuși pogoară din stirpea moșului **Horea**: "**Strămoșii mei din partea mamei te țin icoană / Pe pereți. Și maica mea este ursoaică din neamul / Vostru, -a coborât peste Dumbrava -n Topa noastră.**" (p. 177)

Atașamentul spiritual și literar al marilor noștri poeți față de emblematicele figuri istorice, verbul poetic închinat acestora dovedesc mereu că o latură esențială a liricii românești rămâne cea patriotică. Poeme patriotice nu sunt de circumstanță, iar - ca la orice temă literară - putem întâlni și aici creații superbe, reușite, mediocre sau ratate. În prima categorie, prin elevația trăirii și prin desăvârșirea artistică, se înscriu cu siguranță și cele trei scrieri analizate în esul de față.

Magia culorii la Victor "Pedro" Grama

Soos Zoltan

Victor "Pedro" Grama, **Magia Culorii...** a formelor și a frumosului. Mașini de colecție în peisaj cuban, erotismul emanat de femei frumoase, imagini despre Târgu-Mureșul de odinioară, peisaje, cai și o cântăreață Târgumureșeană binecunoscută. Se întâlnesc multe teme și idei în expoziția pictorului cunoscut de cei mai mulți din orașul nostru sub numele Pedro. Punctul comun este stilul, cromatica bogată care caracterizează lucrările expuse. Stilul și tehnica diferă la temele prezentate, peisajele cubaneze și imaginile târgumureșene parcă se înscriu într-un postimpresionism unde excelează formele și culorile. Străzile cubaneze sunt pline de viață, o viață comunitară strânsă (poate și lipsa de oportunități ajută, cum era și la noi în anii comunismului) iar mașinile de epocă sunt opere de artă în sine. Mașini frumoase, femei senzuale completează peisajul cubanez

oferind o atmosferă pe care o putem găsi numai în acest colț al lumii.

Eterna femeie...

Un loc aparte în expoziția „Magia culorii” – și în general în opera lui Pedro Grama – este ocupat de femeie, Trebuie să recunoaștem că pentru cei mai mulți bărbați femeia este o parte importantă a vieții. Artistul are curajul să vorbească despre femeia care este importantă pentru bărbați, pentru toți care recunoaștem acest lucru și într-un limbaj foarte hotărât ne prezintă ceea ce înseamnă o femeie, erotismul, sexualitatea și faptul că nu este nicio rușine să vorbim despre aceste lucruri care fac parte din natura omului. Erotismul marchează arta de milenii, iar nudurile lui Pedro ne trădează și experiența personală, tocmai din acest motiv tablourile devin intime și nu sunt deloc frivole. Mai degrabă ne introduce

în lumea unei relații intense și plină de erotism, senzualitate și iubire. Se simte puternica atracție între autor și model.

Artistul ne oferă un mixaj interesant al artei moderne, transpus în limbaj propriu prin reprezentarea anumitor personalități cunoscute și în lumea târgumureșeană. La această categorie ne apropiem de Pop Art și cunoaștem o altă latură până acum nevăzută a artistului. În opera lui Pedro Grama regăsim identități culturale bine definite care arată și ce înseamnă ca omul să trăiască într-un mediu multicultural. Pe de o parte găsim o identitate latină

foarte marcantă, mă gândesc la peisajele din Havana și la contrastele și frumusețea lumii latine foarte bine conturate de artist. Pe de altă parte, se regăsesc și identități mureșene prin peisaje, străzi, transpuse într-o altă epocă, de acum un secol, și spre surprinderea mea este și o identitate interesantă, Coroana Sfântului Ștefan care într-un fel dă o identitate culturală mai amplă a tot ceea ce a creat Pedro Grama. Și iată, culturile române, maghiare reunite prin aceste imagini care pentru noi înseamnă și cultura transilvană într-o transformare, redefinire continuă.

OBLIGAȚII TIMPULUI LOR, DE MIHAI SUCIU

Începutul primăverii aduce în atenția publicului cititor un volum de interviuri sub semnătura lui Mihai Sucișu. Mare parte din ele publicate în paginile LitArt de-a lungul timpului, interviurile văd acum lumina tiparului sub titlul **Obligații timpului lor** (Editura Ardealul, 2015), autorul încercând astfel să păstreze vii, pentru eternitate, părereile și gândurile unor oameni pe care i-a considerat și îi consideră exemple bune de urmat, dar adesea trecute la index în societatea actuală.

„Paginile ce urmează adună

„grămăjoară” fapte și gânduri semnate de oameni „obligați timpului lor”, prinși în ecuația unei severe moralități și lucide responsabilități autoasumate. Pentru care patria – dimensiune supremă – nu se reduce la fraze abstracte, fără acoperire la bursa vieții. „Oameni care au fost” (unii continuă să fie), într-o lume care a fost”, spune chiar Mihai Sucișu în deschiderea volumului care însumează câteva zeci de interviuri atractive atât datorită temelor abordate, cât și personalităților intervievate de-a lungul anilor.

LitArt

Publicație lunară de cultură.
Apare la Târgu-Mureș
sub egida onorifică a filialei
locale a Uniunii Scriitorilor
din România.

ISSN: 2067 - 5240

EDITOR:
PFA GIURGEA ADRIAN ARMAND
Editura LitArt

Parteneri editoriali:

Societatea Scriitorilor,
Editorilor și Tipografilor
Mureșeni
și
www.cultura.inmures.ro

Colegiul onorific:

Cornel MORARU
Al. CISTELECAN
Iulian BOLDEA
Eugeniu NISTOR
Zeno GHIȚULESCU

Redactor-șef:

Adrian A. GIURGEA

Redactori-colaboratori:

Mana BUCUR
Cora FODOR
Dumitru-Mircea BUDA
Mediana STAN
Mihai SUCIU
Laurențiu BLAGA
Cornelia TOȘA
Rudy MOCA
Ioan GĂBUDEAN
Nelu MĂRGINEAN

Adresa de corespondență:
Târgu-Mureș
str. George Enescu nr. 2.
E-mail: redactia@litart.ro

Conținutul editorial
al revistei poate fi găsit
și pe internet
la adresa www.litart.ro

Autorii își asumă exclusiv
responsabilitatea pentru
originalitatea articolelor, dar
și pentru opiniile exprimate.

Tipărit la

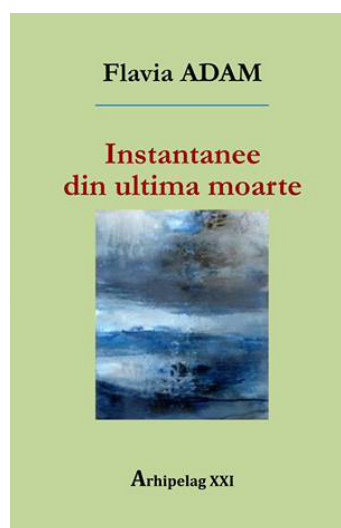

INSTANTANEE DIN ULTIMA MOARTE

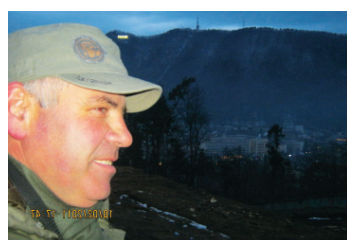
DE FLAVIA ADAM

„Poemele cuprinse în volumul Instantanee din ultima moarte de Flavia Adam (Editura Arhipelag XXI, 2015) exprimă o dublă postulare a lirismului. Pe de o parte, se poate remarca aici o tonalitate elegiacă, provocată de întoarcerile spre trecut, de amprenta evocatoare a imaginarului, sau de percepția dureroasă a metamorfelor lucrurilor sub imperiul temporalității. Pe de altă parte, se pot detașa, în aceste poeme, lucide imersiuni în cotidian, marcate de accente ale ironiei, cu notații brute sau tonalități neutrale. Fla-

via Adam rezumă, cu delicatețe și sarcasm în același timp, reliefurile propriei condiții, marcată de jocul întâmplării și al destinului, de pendularea neconținută între realitatea cu resorturi inflexibile și arabescurile unui imaginar fluctuant și himeric. Condiția eului se alcătuieste, astfel, dintr-un permanent joc al amintirii și prezentului, al tentației imaginarului și al imperativelor prezenței obiective...”, spune criticul și editorul **Iulian Boldea** în prefața care însoțește acest al patrulea volum de versuri semnat Flavia Adam.

Nelu MĂRGINEAN vă recomandă

Aleksandr Soljenițin a fost un romancier rus, activist și dizident anticomunist. El a făcut cunoscută lumii întregi problema gulagurilor și a lagărelor de muncă forțată din Uniunea Sovietică. Deși, de cele mai multe ori, scrierile sale au fost interzise, el a reușit să publice o serie de cărți, dintre care, cea mai cunoscută este, fără îndoială, *Arhipelagul Gulag*. În 1970 i se acordă Premiul Nobel pentru Literatură, motivația juriului concretizându-se în cuvintele: „Pentru forța etică cu care a continuat tradițiile inalienabile ale literaturii rusești”. În 1974 este

ARHIPELAGUL GULAG ALEKSANDR SOLJENIȚIN

expulzat din URSS, dar revine în țara natală în 1994, după căderea comunismului.

Arhipelagul Gulag prezintă lumii fața nevăzută a reeducării comuniste; o lucrare complexă ce îmbină o autobiografie cu investigația literară a anilor în care autorul a fost deținut în închisori de tranzit și lagăre de reeducare prin muncă forțată. Frica și nesiguranța de a nu avea dreptul de a povesti evenimentele proprii vieți, mirarea de unde au ieșit acești oameni răi, căci fuseseră născuți din același popor ca și el, sunt ideile de bază ale acestei cărți care nu e o de-

mascare politică ci o transpunere în scris a planurile scelerate ale bolșevismului, ce se folosea de ideologie pentru a crea omul nou prin reeducare.

Soljenițin nu-și mai amintește de călăi, ci doar de colegii de carceră. Căci și cei care participaseră la revoluția muncitorească, dornici să răstoarne regimul țarist, au ajuns sub baioneta unui regim mai grav, cel al găitanelor albastre: „Omul să existe – cazul i-l confecționăm noi”.

O carte cutremurătoare, o carte din care ai ce să-nveți, o carte care merită citită și răsцитă.

www.ecartionline.info